

ALI JE GEOGRAFIJA SPOSOBNA ODGOVORITI NA "IMPERIALIZEM" EKOLOGIJE?

Dušan Plut *

Med geografi doma in po svetu so sila različna mnenja o bodočnosti lastne stroke - od docela črnogledih do goreče optimističnih. Konkreten odraz različnih stališč in različno usmerjenih raziskovanj so številne smeri v geografiji. Po svoje je položaj geografije konfuzen, saj tudi po več kot sto letih samostojnega razvoja geografija išče lastno identiteto. Ob takem položaju nas ne sme presenetiti, da geografiji nekateri celo zanikajo znanstvenost, češ, da nima strogo opredeljenega osnovnega predmeta proučevanja, še manj pa lastne metodologije proučevanja.

Propadanje geografskega okolja je z vso ostrino ponovno opozorila na vrsto dilem. Geografijo je našla v sila neprimernem trenutku - v fazi več ali manj prikritega pozitivizma, dezintegracije in atomizacije, razpadanja na posamezne geografske discipline. Z degradacijo okolja pa se je ponovno postavila v ospredje nujnost holističnega, celostnega proučevanja odnosa in posledic v sistemu družba-okolje. Motoviljenje geografije je dodobra izkoristila ekologija, ki je iz ozko zasnovane, periferne biološke veje (zasnoval jo je Haeckel leta 1866) o odnosu med organizmi in okoljem prerasla v širše zasnovano vedo o ekologiji človeške populacije. Za razliko od geografije je ekologija zgodaj sprejela sistemsko teorijo, z razvitim ekosistemskim pristopom pa metodološko inovativno in prodorno odgovorila na izziv "ekološke" krize. Pretirano razdrobljena geografija pa je, gledano v celoti, ostala na obrobju dogajanja in zaradi zamude celo pričela sprejemati ekološko (biološko) izrazoslovje.

Tako je sodobna ekologija (pustimo v tem prispevku ob strani različne definicije ekologije) zelo zgodaj in pravočasno stopila v novo etapo znanstvenoraziskovalnega razvoja, ki ga označuje reintegracija znanstvenih spoznanj kot zdrave osnove za iskanje ustreznih poti pri reševanju celostnih problemov preživetja človeške družbe. Sodobna ekologija je suvereno in samozavestno vkorakala v proučevanje širše zastavljenih odnosov družba-okolje in ni zgubljala energije z vprašanji, ali je taka vsebina res še ekološka (v ožjem

* dr. geog., docent, Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, 61000 Ljubljana, A škerčeva 12, glej izvleček na koncu Obzornika

pomenu besede). Zmagoslavno se je vključila v enotno pojmovane geografije! Od "frakcijskih" bojev utrujena in izmozgana geografija ji žal ni mogla metodološko parirati. Celo več - pojavili so se klici za "novo vedo o okolju". Razumljivo je, da bi uresničitev teh zahtev pomenilo pravzaprav likvidacijo geografije kot znanosti.

V primerjavi z ekologijo geografija v svojem razvoju torej ni našla pravega ravnovesja med sicer potrebno in neobhodno specializacijo in generalizacijo, sintezicizacijo znanstvenih spoznanj. Prevladali sta indukcija in analiza, geografska empirija se je razglasila za edini temelj "prave" geografije. Vse bolj v ozadju je ostajalo spoznanje, da je obstoj geografije upravičen le v primeru, če celovito proučuje pokrajino, njeno spreminjanje. Nič čudnega, da so namesto geografov taka raziskovanja pričele druge, po predmetu proučevanja, ožje zasnovane stroke.

Kljub navedenim kritičnim mislim sodim, da lahko geografija pod določenimi pogoji še vedno dovolj uspešno, zlasti pa inovativno odgovori na ekstenzno-ekološke izzive sedanosti in prihodnosti. V primerjavi z danes prodornejšo ekologijo mora geografija najprej reafirmirati svoje regionalnogeografsko bistvo in zgraditi (dograditi) sintetično metodologijo regionalne geografije. Za celotno geografijo je namreč značilno, da je pretirano zabredla v rabo izpeljanih, prevzetih modelov (fizikalni, ekonomski, sociološki) in istočasno zanemarila izgradnjo avtohtonega, morfometričnega, prostorsko orientiranega modela. Le-ta bi lahko postal učinkovito metodološko orožje geografije v natrpani areni ved, ki proučujejo sistem človek-okolje, vsaka s svojega vidika. Tudi geografija se ne more izogniti določeni stopnji ekologizacije, ki pa jo mora organsko vključiti v svoje tradicionalne vsebine in se delno specializirati, npr. z ekološko geografijo, ki naj celostno, regionalno-geografsko proučuje pokrajinsko kritične faze preobrazbe geografskega okolja kot posledico neprehtnih posegov človeka v pokrajino. Obenem pa mora ekološka geografija organsko vključiti tudi širše družbene, socialne dimenzije degradacije okolja, ki so v ekologiji močno v ozadju. S tem se bi geografija izognila determinizmu, ki je pogosto prisoten pri ekološkem raziskovanju.

Sodim, da lahko le enotna geografija najde pravo mesto v interdisciplinarno zasnovanem proučevanju sistema družba-okolje in veliko prispeva k iskanju ustreznega ravnovesja med potrebami družbe in omejenimi naravnimi viri. Določen optimizem vzbuja krepitev teženj (doma in po svetu) za sinteziranje geografskih misli in hotenj, za integrirano metodologijo. Le od nas, geografov, pa je odvisno, ali bomo znali izkoristiti reafirmacijo tradicionalnega osnovnega predmeta geografije za večji pomen in ugled naše stroke, ali pa bodo "naše" vsebine celostno obdelali in prevzeli drugi.